

Indhold

Indgang	1
En kunstners konflikt	1
Teoretiske udgangspunkter	2
Nærlæsning	2
Paul la Cour	3
Sandhedsbegrebet og andre vigtige begreber	4
Heratica	8
Han skabte Johannes Vig i sit billede	10
Analyse	11
Drømmen om den rene poesi	11
Fortællerstemmen	13
Johannes Vigs emne	15
Djævelsens redskab	16
Iscenesættelse	17
Du er digter i kraft af de andre	19
Kunstnerrollen	20
En storbedrager	21
Kristendom og digtning	22
Før sproget	25
Naive sjæle	27
Jeg er tomhed, intet	28
Sammenfatning	31
Litteraturliste	32

Indgang

En kunstners konflikt

Romanen *Løgneren* har en rammende titel og den vækker læserens umiddelbare nysgerrighed. Vil en løgner og hans løgn blive afdækket? Hvem lyver, om hvad og til hvem? Er det en krimi eller en moralsk bog om hjælp til selvhjælp eller en fagbog indenfor psykologi, muligvis filosofi, om fænomenet løgn og hvad kendetegner en løgner?

Martin A. Hansens roman *Løgneren* er ingen af delene. Romanen handler bl.a. om at digtning og den oprigtighed digtning kræver, kan være en stor konflikt for kunstneren. *Løgneren* kan læses på mange måder og det er det som gør den til en bemærkelsesværdig roman. Om kunstnerens ensomheds lod, tvivlen der opstår når man vil skabe men samtidig snyder i skabelsesprocessen, er et af de emner læseren kan læse om i *Løgneren*. Digteren forfører sin læser og bygger sit vidnesbyrd på en falsk beretning. Johannes Vig, romanens jeg-fortæller, er en god digter som kan beskrive natur, mennesker og dialoger uden besvær. Han har et godt kendskab til de store navne i dansk litteratur men hans store smerte er at han ikke kan vedkende og acceptere den kendsgerning at en digter må tage i brug et af djævelens redskaber; nemlig løggen. Eftersom dette emne ikke ligefrem vækker læserens umiddelbare interesse bruger Martin A. Hansen det samme kneb som hans jeg-fortæller i *Løgneren* gør. Han svøber det ind i en beretning om en midaldrende skolelærer, Johannes Vig, som så også skaber et fortalt jeg; 'Johannes', og i en form af dagbog lader ham fortælle om sine elskovssmerter, sin skyldfølelse, sin angst og eksistentielle krise. Martin A. Hansen lykkes at gøre denne fortælling nærværende og forståelig for sine læsere. Romanens titel kan læses ud fra den kendsgerning at digtning i bund og grund er en løgn men samtidig kræver den oprigtighed og sandhedstro af

digteren. Paradoksalt men ikke umuligt, hvis man digter med et rent og åbent hjerte. En af Martin A. Hansens samtidige digtere var Paul la Cour som skrev i 1948 *Fragmenter af en Dagbog* hvor han fremsætter sine overvejelser om „at skabe og befæste en poetisk realitet“ (la Cour 1948, s. 7). Afhandlingens analyse og fortolkning af romanen *Løgneren*, bygger på Paul la Cours fragmenter om digtning og dens forudsætninger. Derved får læseren bedre forstået argumenterne for at tolke *Løgneren* som en roman som bl.a. handler om digtning og kunstnerrollen.

Teoretiske udgangspunkter

Nærlæsning

Metoden som bruges er dernæst for det meste nærlæsning som hviler på den ny kritiske metode af læsning af litteratur, hvor man forsøger at se på værket som en selvstændig verden uden at fokusere på selve forfatteren eller den tid som han eller hun skriver i. Derfor vil analysen baseres på selve romanen, *Løgneren*, det som findes i bogens tekst, koblet sammen med det som Paul la Cour har skrevet i sin bog *Fragmenter af en Dagbog*. At der er mange paralleller mellem Martin A. Hansen og Johannes Vig er ikke det emne, som denne opgave handler om, men der findes en uendelig strøm af artikler og afhandlinger om denne lille, men dog så store roman, *Løgneren*, fra 1950, hvor fagfolk og amatører er blevet inspireret til at analysere, fortolke og studere romanen om den ensomme degn på Sandø. Hermed udtrykkes det ønske at sætte endnu en fokus på studiet af *Løgneren* og derved bidrage til forståelsen af en af perlene, blandt mange, fra sidste århundredes litteratur i Danmark. Via fordybelse i selve teksten håber føreren af denne pen at kunne nå frem til romanens kerne.

Paul la Cour

Kunstnerens nødvendige forudsætninger for at skabe et værk, hvor poesien kommer til syne, er Paul la Cours emne i *Fragmenter af en Dagbog*. Deri kan læseren læse om Paul la Cours beskrivelse af „ digtets tilblivelse og poesiers væsen“ (Kemp, 2008 s. 43).

„Paul la Cour, 1902-1956, var en dansk forfatter. Hans betydning er især knyttet til skriftet *Fragmenter af en Dagbog* (1948), som i efterkrigstiden åbnede manges øjne for digtningen og livspoesiers verden med sin både myndige og inderlige tone“ (Den store danske, Gyldendals åbne encyklopædi)

I det første tidsskrift af *Heretica* findes tre af de første kapitler i Paul la Cours værk *Fragmenter af en Dagbog* hvori forfatteren føler sig „drevet til at undersøge den lyriske Digtningens Midler, dens skiftende Former og deres Mulighed for at meddele den Livsopfattelse, som befrier.“ (la Cour 1948, s. 7-8). Hans formål er ikke at lære os mennesker hvordan vi skal digte men hvordan digteren kan forberede sig til at tage imod poesien „Det er ikke noget forsøg paa en samlet Poetik. Men spredte Frugter af Overvejelser og Tilløb, efterhaanden som det blev mig nødvendigt at retfærdiggøre et Liv, levet for at skabe og befæste en poetisk Realitet“ (la Cour, 1948, s. 7). Paul la Cour har med sit forfatterskab haft en stor lyst til at forklare til andre digtere sin overvejelse om en „idealistisk forestilling om den tabte enhed, drømmen om alle tings hemmelige forbindelser....om springet til den barnlige uskyld, om kunsten, der vil udtrykke tilstanden „før sproget““

(Den store danske, Gyldendals åbne encyklopædi).

Det samme formål har Johannes Vig med sit foretagende, at skrive en novelle inde i selve romanen *Løgneren*. Johannes Vig vil gøre et forsøg på at forklare sin kunstnerrolle og digterkunstens højeste formål, som er at forenes med alt og i alt, sådan at læseren oplever noget mere end det blotte værk. Han får en indsigt i selve poesiers væsen og derved indsigt i sig selv og sit eget væsen. Han får en

samklang med poesien. Men i modsætning til Paul la Cours motiv med *Fragmenter af en Dagbog*, som bygger på hans forestillinger om det poesien hviler på og er hans ærlige og sandhedsstræbende tanker om poesiens væsen, bygger Johannes Vig sin novelle på en iscenesat virkelighed hvor han lader sin stedfortræder og navnebror 'Johannes' fortælle om begivenhederne. Læseren oplever 'Johannes' som værende identisk med Johannes Vig, som i romanens slutning erklærer det hele skrevet godt et år efter at begivenhederne fandt sted. Derved har læseren fået en oplevelse som han tvivler på er sand eller ærlig. Det er svært at tro på det som man senere får at vide ikke var en dagbog men i bedste fald erindringer eller ligefrem løgn. Læseren får aldrig at vide hvilken af de to muligheder er den rigtige. Har det hele været Johannes Vigs leg ligesom hans karakter 'Johannes' har leget med andres skæbner. 'Johannes' kærlighedsdrama var for ham en leg som han ikke kom ud af som vinder men taber. Johannes Vigs formål med novellen, at forklare for sig selv og læseren at hans opgave at beskrive sin digtnings formål, ikke er lykkedes ham, ender med at han i slutningen af novellen tager den svære, men nødvendige beslutning, at opgive drømmen om den rene kunst og vende sig imod videnskabelig undersøgelse af sin verden og dens beboere, fugle, dyr og mennesker.

Sandhedsbegrebet og andre vigtige begreber

Hvis man slår op i en dansk ordbog fx Politikens Nudansk Ordbog (PNO) får man denne forklaring på hvad er **sandhed**: „1. En ytring el. tanke som er i overensstemmelse med virkeligheden el. med en persons opfattelse af virkeligheden ≠ løgn, usandhed“, (PNO, 2002, s. 1185) og hvis man slår op i samme ordbog sandhedens atonym; **løgn**, fås denne forklaring: „1. Bevidst usand oplysning= usandhed, lyv ≠ sandhed“ (PNO, 2002, s. 857).

Den objektive sandhed er videnskabens sandhed. Det er det som kan bevises og forklares og har sit udspring i fakta. Noget som er i overensstemmelse med

virkeligheden. Men nota bene det står også som ordforklaring at sandhed kan være en persons opfattelse af virkeligheden og det er derfor den subjektive eller individuelle mening om sandhed. I hvert samfund hersker der dog en uklar norm om hvad kan være en sandhed og ordets fleksibilitet er stort. Den subjektive sandhed, som fx filosofien beskæftiger sig med, er en vanskeligere sandhed at forklare og bevise. Hver og en har nemlig en fornemmelse af hvad er en sandhed og hvad er en løgn. Det kan være svært at forklare hvorfor vi mener at et udsagn er sandt hvis der ikke kan peges på dets sted i virkeligheden. „Sandheden vil gøre jer frie“ står der i Johannesevangeliet (Bibelen, Joh.8:32). Og hvilken sandhed er det? Hos kristne mennesker er sandheden Jesus Kristus som selv sagde „Jeg er vejen, sandheden og livet“ (Bibelen, Joh.14:6). Det som for de kristne er sandhed, fx den kristnes opfattelse af at Kristus er sandheden, vil en ikke-troende mene er et uvidenskabeligt udsagn, som ikke kan bevises. Det baseres på en overbevisning eller tro og derfor uvidenskabelig fortolkning af sandhedsbegrebet.

Løgneren er sandhedens antonym og er derfor i uoverensstemmelse med virkeligheden. Løgneren er derfor, for de kristne, Jesus modsætning; ergo Satan selv. Løgneren er derfor, af de kristnes opfattelse, en som ikke går på Guds veje men tjener Djævelen selv. Martin A. Hansen har givet sin roman overskriften Løgneren og viser der til sin hovedpersons gerning som har skrevet løgneren øverst på kollegihefterne hvori han skriver sin novelle. Hvorfor hovedpersonen, Johannes Vig, gør det vender vi tilbage til senere i denne afhandling. Og måske har Martin A. Hansen haft andre grunde til at give sin roman denne rammende titel. Men det er ikke denne afhandlings emne.

Paul la Cour bruger nogle begreber som er vigtigt at redegøre for inden læseren fortsætter med sin læsning. Hans nøglebegreber er oprigtighed, at forvandle, poesien, poetisk realitet og poetisk logik.

Substantivet **oprigtighed** findes ikke i ordbogen men der findes følgende forklaring på dets adjektiviske form, **oprigtig** „ 1. som er åben og sandfærdig = ærlig, ligefrem“ (PNO, 2002, s. 1004). Paul La Cour siger i sin bog at „Oprigtigheden er leende og lys. Den er Overvindelse og Fyldbyrdelse. Ikke Natur, men Aand“ (la Cour, 1948 s. 70).

For digteren er det en nødvendighed at forvandle sig. **At forvandle** betyder at ændre fuldstændigt, omdanne „at forandre nogen eller noget til uigenkendelighed = omskabe“ (PNO, 2002, s.450). og Paul la Cours formål med *Fragmenter af en Dagbog* er at befæste (styrke) **en poetisk** („1. som er forfattet på vers“ og 2. „som vækker fantasi og følelser“ (PNO, 2002, s.1071) **realitet** 1. En omstændighed el. et forhold som eksisterer i virkeligheden, og som man derfor må tage hensyn til (PNO, 2002, s.1123).

Det kan opfattes som en modsigelse at tale om poetisk realitet men det er det ikke hos Paul la Cour. Den realitet poesien giver er den eneste som kan redde menneskeheden fra forfald og forvanskning. Digteren må forvandle sig sådan at poesien kommer til syne. Derved kan han give menneskeheden fremtid, en rettesnor at leve efter, lys og varme og indehold. Poesien er i åndens verden. Med la Cours ord „ I Aandens Verden er alt Fremtid. Den er i Slægt med de store Dage i dit Liv, da alt var Lys, og Døden syntes dig uskyldig som et Barn. De fortryllede Dage! Din inderste Hemmelighed med Poesien“ (la Cour, 1948 s. 175).

Hvis man vil forklare ordet '**logik**' i den sammenhæng Paul la Cour bruger det i sammensætningen poetisk logik vil man vælge den anden af fire forklaringer ordbogen giver af ordet **logik** = den måde man tænker på (PNO, 2002, s. 836). Paul la Cour mener „at leve den poetiske Logik er at overgive sig til sin Følelses Sandhed“ (la Cour, 1948 s. 60). Det er ikke nogen små, beskedne udtryk Paul la Cour bruger for at forklare sit liv „ levet for at skabe og befæste en poetisk

Realitet“ (la Cour, 1948 s. 7). Kemp mener at *Fragmenter af en Dagbog* er kendt „for sin fænomenologiske beskrivelse af digtets tilblivelse og poesiens væsen, som fremstår på en gang uforståeligt og legende let“. (Kemp, 2008 s. 43). Læseren må tage brug af la Cours opfordring og forvandle sin tankegang og traditionelle logiske sans for bedre at forstå hans forklaringer på poesiens væsen.

Digterens konflikt består bl.a. i at skulle skrive ærligt og sandt og samtidig må digteren tage i brug et djævelens redskab; løgnet. Derfor er her ovenfor en definition af de to begreber; sandhed og løgn. Den sandhed la Cour omhandler er poesiens sandhed. Det er den samme sandhed Johannes Vig stræber efter. Poesiens sandhed følger ikke samme love og ordet sandhed anvendes i vort hverdagsprog. Ligesom i al anden kunst er digtning en iscenesættelse af virkeligheden, noget kunstigt, eller med la Cours ord; „Er Kunst ikke Forklædning, gaar dens Budskab ikke tilsløret omkring iblandt os og taler med spaltet Tunge?“ (la Cour, 1948 s. 66). Til dette spørgsmål svarer Paul ja, men han mener at der findes intet modsætningsforhold mellem kunst og oprigtighed. Poesiens sandhed er at digte med et sandt og oprigtigt hjerte; deri ligger poesiens sandhed „Hvor Kunstens Forklædninger ikke er til for deres egen Skyld, men for at give noget større Mæle, staar du overfor sand Oprigtighed“ (la Cour, 1948 s. 67).

Det har også været vigtigt at forklare andre vigtige begreber i la Cours *Fragmenter af en Dagbog*, som er det teoretiske grundlag analysen hviler på. La Cour er optaget af poesiens væsen som ikke kan forklares men er en slags ånd som stiger ned til digteren og giver hans digtning liv, lys og varme. For at Poesien stiger ned til digteren må han omskabe sig selv, en forvandling må finde sted hos digteren. Den poetiske realitet la Cour taler om er en åndelig realitet som er bedre, mere ønskværdig og vigtigere end den håndgribelige

realitet som omgiver os. Poesien er vigtig for menneskeheden eftersom den kan redde den fra den krise menneskeheden befinder sig i efter verdenskrigenes blodbad. Johannes Vig ønsker sig inderligt at poesien stiger ned til ham men han mangler de nødvendige forudsætninger og tvivler på sig selv og sit foretagende. I afhandlingens hovedafsnit, analysen, forklares hvorfor det ikke er lykkedes Johannes Vig at lade poesien komme til syne i sit værk.

Heretica

I 1948 udkommer for første gang det litterære tidsskrift, Heretica. Heretica bliver de næste seks år talerør og debatforum for en række af tidens unge, toneangivende forfattere. En af dem som giver tonen er Paul la Cour. Martin A. Hansen er, ligesom de andre af Hereticas tilhørere, inspireret af Paul la Cour.

Heretica betyder kætter og kætteriet består „ i at afvise demokrati og oplysning som vejen ud af værdisammenbruddet“ (Fibiger og Lütken, 1996, s. 316) som 2. verdenskrig årsager. „Verden er efter de store krige sunket ned i en gennemgribende håbløshed og pessimisme“ (Fibiger og Lütken, 1996, s. 316). Og de unge i Heretica-gruppen mener at „overvejende del af humanismen har svigtet sin grundlæggende opgave, at beskæftige sig med de inderste eksistentielle spørgsmål“ (Fibiger og Lütken, 1996, s. 316).

Kunstneren funderer over de store spørgsmål om hvad det er som gør os til mennesker og ord som skyld, angst, valg og spring sættes i fokus. Man ser til den store filosof og digter Søren Kirkegaards teorier om disse eksistentialistiske grundspørgsmål. Det samme gælder for Martin A. Hansens temaer i bogen *Løgneren*. Det er netop disse spørgsmål der sættes vægt på. Hans hovedperson Johannes Vig, er en ensom fyrreårig skolelærer som, på grund af et nederlag i fortiden, sætter sig ned på en lille ø for at undervise og tjene øens beboere. De kommer gerne til den ugifte skolelærer for at få råd og hjælp. „Jeg er et klogt menneske på andres vegne“ (Hansen, 1950 s. 166) siger 'Johannes' men læseren

ved, eftersom læsningen skrider frem, at han har svært ved at tage de beslutninger som muligvis vil bringe ham lykke og velvære. Trods al hans visdom er han ikke klog på egne vegne. Han er et højst selvreflekterende og middelbart menneske. Han tøver og tvivler. Men der er meget som tyder på at han hellere ville leve livet som en digter og dermed æstetikker blandt åndens store udøvere. „Men jeg var en tid, et helt år, i den syvende himmel, for det var altså Birte og mig, og tilmed studerede jeg litteratur.... Ja, Birte slog sig fra mig, og jeg slog mig fra det lærde studium og gik seminarievejen.“ (Hansen, 1950 s. 141). Han grubler og tøver og spekulerer over sine gerninger og hensigter. Hans evige spekulationer over sine eksistentiale vilkår kan virke nervepirrende på læseren. 'Johannes' føler sig som en som står udenfor og iagttager „Måske man føler sig som en person på en rejse, han er stået af et øjeblik ved en station, og nu kommer de styrtdende og spørger om dit og dat,“ (Hansen, 1950 s. 11-12). „Man er en emigrant på sit fødested, en flygtig gæst i sit hjem, ja en flygtning på jorden“ (Hansen, 1950 s.66).

Ifølge Heraticerne er det kunstnerens pligt at føre menneskene tilbage til lyset. I modsætning til dette har Johannes Vig ført os bag lyset med sin novelle. Han lader læseren tro at han har umiddelbare oplysninger om begivenheder som finder sted næsten lige for næsen af ham men det hele er skrevet som erindringer eller ligefrem løgn.

„Med sin indsigt mener kunstneren sig placeret over de almindelige mennesker. Kunstneren betragter sig selv som en ener, et geni, men et lidende geni på grund af det store ansvar på egne og menneskeheds vegne, han eller hun har påtaget sig. Hermed bliver *individualismen* også en helt central måde at opfatte tilværelsen på i modsætning til 1930'ernes solidaritet. Kunsten bliver redskab for erkendelse mere end videnskab.“ (Funder, 2003, s. 10-11).

I Løgneren er der en person som er i centrum. Det er den forføriske forfatter af den falske dagbog inde i romanen; Johannes Vig som erkender, består og tvivler

over sine formål og gerninger eller rettere sagt over det han ikke gør men burde gøre. I romanens slutning erkender han sin løgn.

Johannes Vig vil med sin novelle, inde i selve romanen, forklare sin kunstnerrolle og vise sin kunnen og kvalifikationer som digter men hans store problem er at han som kunstner mangler oprigtighed. Desuden er han spaltet mellem sit kristne livssyn, hvor man skal søge sandheden „Sandheden vil gøre jer frie“ (Bibelen, Joh.8:32) på den anden side sin viden om at digtning er en forførisk, løgnagtig gerning og kan derfor anskues for at være ukristelig.

Han skabte Johannes Vig i sit billede

Jens Alfred Martin Hansen blev født i Strøby på Stevns den 20. august 1909 og døde i 1955 kun 45 år gammel. Han kom ikke fra en velhavende familie men hans forældre var meget troende. Største delen af sit liv måtte han tjene til dagen og vejen som lærer selvom han sikkert nok hellere ville have siddet og skrevet bøger. Han fik uddannelse som lærer fra Haslev seminarium med udmærkelse i 1930. Han debuterede med romanen *Nu opgiver han*. Han var redaktør for *Heratica* sammen med Ole Wivel i 1950-1951 og deltog i debatten om kunstnerens stilling, formål og rolle i den tids Danmark. *Løgneren* udkom i 1950. Vinteren 1949-1950 skrev Martin A. Hansen den som radiroman og den blev en stor succes.

Løgneren er hans seneste fiktive roman og kan læses som en afskedshilsen fra en forfatter som skaber en person næsten identisk med sig selv. Johannes Vig, ligesom Hansen selv, har mange betænkeligheder over sin digterrolle og om han kan retfærdiggøre sit kristne livssyn om at gå på sandhedens veje, og det løgneagtige foretagende digtning er. Johannes Vig og Martin A. Hansen forlader begge to fiktionen til fordel for faktaerne.

Analyse

Drømmen om den rene poesi

I næste afsnit vil fortællerstemmen i romanen dvs. en udsigelsesanalyse få sin plads eftersom den er vigtig for forståelsen af Johannes Vigs foretagende; dernæst et kort afsnit om selve handlingen i romanen. Det er den scene som „dagbogsføreren“ Johannes Vig lader sit fiktive værk udspille sig i. Men i denne afhandling lægges hovedvægten på den opgave dagbogsføreren har, dvs. at skrive en falsk dagbog og hvordan han via fortællingen beskriver kunstnerkonflikten og kunstnerens stræben efter at komme ind til poesiens kerne. „Drømmen om den rene poesi“ (la Cour, 1948 s. 10) er også Johannes Vigs drøm, men det er en drøm han ikke får gjort til virkelighed. „Flugten er forbi men drømmen er også slukt“ (Hansen, 1950, s. 181). Hans opgave at skabe et kunstværk og samtidig forklare digterrollen og grunden til at han må trække sig tilbage væk fra sin rolle som digter og vende sig væk fra digtning, kan forklares som den almene konflikt digtere står over for. Digteren er „et Menneske, der er udrustet med Evne til at udtrykke sig i Sproget“ (la Cour, 1948 s. 11). men poesien ligger før sproget . Man vil derfor ikke finde frem til den rene poesi gennem sproget uden en særlig gave, som de fleste kunstnere ikke er foræret, selvom de er udrustet med et begavet stilistisk talent og en dyb fornemmelse for sprogets form og indhold. „ Jeg skal ikke genoplive den Diskussion om Form og Indhold, men blot bestride, at den almindeligste Definitaion paa Digteren: et Menneske, der er udrustet med Evne til at

udtrykke sig i Sproget, er tilstrækkelig“ (la Cour 1948, s: 11). Nej, Paul la Cour mener at der skal mere til.

„En digter uden Ord, et Menneske, som har en Viden mere, lader sig ikke blot tænke, paa ham hviler al Kultur, selve Menneskets Eksistens som Menneske. Naar Poesien er uafhængig af alle Former, overalt til Stede, er Digteren ikke den, der skaber den, han er en Frigører, en Fødselshjælper for noget han ikke selv rummer. Digter er enhver, i hvem Enheden i alle Ting lever og vidner. Det er din Pligt at glemme dig selv og naa op til den rene, upersonlige Poesi. Dit eget Ansigt er ligegyldigt. (la Cour, 1948, s. 11-12).

For Paul la Cour er det kun med et barnligt og åbent hjerte muligt at digtet nedstår til digteren. Digteren kan ikke med alle kunstneriske kneb nå den rene poesi, der skal mere til. Poesien finder dig men ikke omvendt.

„Den tyveårig kræver renhed og sandhed....Det modne menneske forstår ingen af delene hos ham. Den modne snakker om sin erfaring, den nar, Hans erfaring betyder bare at han har glemt, at han er bunduvidende om de vigtigste ting. Hans livsklogskab vil bare sige at der er småbedrag og småløgn, ja løgn, i alt hvad han mener og tillader sig. Han har en god samvittighed, for han kan ikke mere se, at han lyver. (Hansen, 1950 s. 82)

Det er en pessimistisk livsanskuelse men stakkels 'Johannes' ved at han bygger sin digtning på løgn. Han er ikke oprigtig, hverken over for sig selv eller andre. Det er hans store sorg i livet at han ved at han lyver men gør det trods den viden. Det er først i romanens slutning at Johannes Vig har taget den smertefulde beslutning at forlade sit æstetiske, forføriske og djævelske bedrag, digtningen, og leve et mere etisk liv i sandhed. Læseren kan dog tvivle på at det vil lykkes ham.

Johannes Vig har ihærdigt læst de store digteres værker og bruger deres sætninger og verslinjer for at øge på sin kunst. Men Paul la Cour skriver om nødvendigheden af at skelne mellem „Kompleks af litterære Konventioner, og

Poesien“ (la Cour, 1948 s. 13). „Kunst er sandhed“ (la Cour, 1948 s. 17) men Johannes Vig ved at hans værk baseres på løgn og er en forbandet digtning. Han er ikke ærlig overfor læseren og han mangler den oprigtighed og uskyldighed der kræves for at nå op til den rene poesi. At lave et digterværk som forklarer, gennemskuer og afdækker digterens dilemma og kunstens vigtigste formål er Johannes Vigs, dagbogsførerens, opgave. Samtidig vil han skrive et værk som i sin inderste kerne er sand og kunstnerisk forløsende. Men hvad hvis Johannes Vig mangler de nødvendige forudsætninger til at skabe sådan et værk? Hvis der er mangel på dramatiske begivenheder i hans liv bliver han nødt til at skabe dramatik og spænding. Han er nødt til at finde de rigtige kulisser til sit foretagende. De vigtige varder på den vanskelige men vigtige ekspedition, dvs. at nå frem til poesiens verden, har Paul la Cour beskrevet i *Fragmenter af en Dagbog*, som er det teoretiske grundlag som analysen af Johannes Vig foretagende hviler på.

Fortællerstemmen

Romanen har en kompleks fortællerstemme. I Povl Schmidts artikel *En dagbog i en novelle i en roman* er en klar og gennemskuelig forklaring på fortællerstemmen i *Løgneren*. Romanen er som en kinesisk æske. Med Povl Schmidts ord:

„Løgneren består således af en fortællers dagbogsoptegnelse fra en enkelt dag i marts måned, hans dagbogsnovelle skrevet året efter og en epilog hertil i form af hans dagbogsoptegnelse fra april samme år. Romanen er i dobbelt forstand et fiktionsværk og bygget op som et lille kinesisk æskesystem. En forfatter har skrevet en fiktionsroman med en jeg-fortæller der skriver en fiktionsnovelle med en jeg-fortæller som fører dagbog. Det overordnede, fortællende jeg vil åbne og betro sig. Det gør han ved at skrive en fiktionstekst“ (Schmidt, 1997 s. 77).

Johannes Vig sidder fredag eftermiddag den 13. marts og starter på sin dagbog og hvad er en mere autentisk genre indenfor skrivekunsten end at føre dagbog? Man er fortrolig og ærlig og skriver om det som er sket i dagens løb, ens tanker og livsanskuelse. Men læserens forundring bliver stor da han, i bogens sidste kapitel, finder ud af at alt som Johannes Vig har skrevet, skete godt et år inden selve nedskrivningen finder sted. Johannes Vig, som er det fortællende jeg i bogen, har nemlig en anden Johannes i sig selv og det er det fortalte jeg, som er en slags repræsentant for Johannes Vig. 'Johannes', som det fortalte jeg, er Johannes Vigs agent inde i begivenhederne, det er ham som oplever, taler, reflekterer, erkender, pines, elskes, skuffes og drikker. Det fortalte jeg, som er Johannes Vigs navnebror, er en litteraturelsker, lærer, degn, postmester, sjælesorger og øens kloge mand med større erfaringer fra den store verden, end de øvrige beboere på Sandø. Johannes Vig, pennefører og forfatter, vil fortælle en novelle om den del af ham selv som er kunstner som vil lave et stort kunstværk men opdager efter det foretagende at han ikke vil opnå den inderlighed og oprigtighed som er en nødvendighed for at nå frem til poesien som er digterens højeste mål. Sit dilemma beskriver han i novellen inde i romanen *Løgneren*. Hans novelle starter øverst på side 13. Han giver i sin epilog som starter på side 172 en forklaring på sin beslutning, som fremkommer i novellen inde i romanen, om at vende fra digtning og skrive om det som er sandt, naturen på Sandø fauna og flora; øens historie. Johannes Vig foretrækker videnskab fremfor digtning eller kunst. Det gør han af nødvendighed, adgang til poesiens indre væsen er ham lukket. Han har derfor via novellen forklaret hvorfor han et godt år efter de skæbnesvangre forårsdage, da isen brød, er „lige klog“ (Hansen, 1950 s. 173). Det at skrive om hændelser, som er sket et år inden selve handlingen bliver skrevet ned, gør at læseren bliver taget ved næsen. Johannes Vig er ikke en ærlig dagbogfører. Han er en forfatter som vil at læseren

skal tro på at hændelserne finder sted lige efter at de udspiller sig. Og det er først når man læser romanen for anden gang at denne sætning på side 13 får en forståelig betydning „Sese! Det bliver helt af sig selv til en novelle, det her“ (Hansen, 1950 s. 13).

Størstedelen af bogen udgør den iscenesatte beretning Johannes Vig fortæller inde i romanen *Løgneren*. Hans vanskelige opgave er at forklare det dilemma en digter står foran når han skal på samme tid være en oprigtig, sandhedssøgende og af hjerte åben og ærlig digter og at blive nødt til at tage i brug et djævelsens bedrag og løgn som digtning i bund og grund er. Kortfattet kan man sige at handlingen i *Løgneren* er følgende. Det er Johannes Vigs stof at digte udfra.

Johannes Vigs emne

En middelaldrende skolelærer ved navn Johannes Vig, degn og post på Sandø, en lille ø, ikke langt fra fastlandet, fortæller om sit liv og sine medmennesker på øen og først og fremmest om fire forårsdage da isen er ved at bryde. De sidste par måneder har øens beboere været isoleret fra fastlandet men nu er naturen ved at ændre sig og det samme sker med menneskene på øen. Oluf er på vej hjem fra fastlandet men på øen er hans ungdomskæreste Annemari, mor til hans lille søn. Oluf og Annemari er drevet væk fra hinanden, ikke bare fysisk men også psykisk. Siden den ulykke, hvor Olufs skolebror drukner men Oluf reddes, har Oluf været deprimeret og fraværende. Annemari som elsker Johannes Vig, ifølge Rigmor, har taget den næstbedste; ingeniøren Harry. Johannes Vig elsker Annemari men er også tiltrukket af den mystiske Rigmor. Men Johannes er for ubeslutsom og af egen mening for godt et menneske til at tage Annemari til sin elskerinde. Hun har jo et barn med Oluf, hun og Oluf er begge to hans tidligere elever og Johannes pines af en dårlig samvittighed

overfor Oluf eftersom han æggede Oluf og Niels dengang Niels druknede. Johannes Vig elskes med Rigmor efter at have opdaget at Annemari vil flytte væk fra øen sammen med Harry. Rigmor er Frederiks hustru og hun elsker Johannes men Johannes tror ikke noget godt kunne komme ud af deres samliv. Johannes og Rigmor er fyldt med livslede og føler sig fremmede på stedet. Johannes Vig sidder i romanens ende og vil igang med at nedskrive Sandøs historie.

Det er altså det stof Johannes Vig har at arbejde udfra når han starter på sin opgave at forklare sin kunstnerrolle og sin digteriske sans og evner. Han bedrager læserne ved at lade dem tro, at det hele er en sand dagbog skrevet i løbet af fire dage, et forår på Sandø, en kort tid efter den anden verdenskrig.

Djævelsens redskab

Men hvorfor vil han det, hvad opnår han med denne metode? Johannes Vig giver selv den forklaring at det har han gjort for at gøre tingene nærverende for læseren og uden denne løgn ville det ikke have lykkedes ham at „kalde livets bevægelse frem i det“ (Hansen, 1950 s. 174). Det er den forklaring Johannes Vig giver sine læsere på at han har skrevet Løgneren over hver side i sin novelle. Men han skriver også at „jeg kan vel også have andre grunde til at kalde mig Løgneren.“ (Hansen, 1950 s. 174). Digtning som et djævelsk redskab til at forføre læserne er netop en af Johannes Vigs grunde til at kunne kalde sig selv en løgner. Johannes Vig forfører os læsere til at tro at han skriver en oprigtig dagbog om kendsgerninger som findes i hans liv og på den lille ø de fire forårsdage da isen brød. Det er ikke bare for at gøre tingene nærverende og kalde livets bevægelser frem som gør Johannes Vig til en løgner det er også hans motiv for at skrive denne falske dagbog som er baseret på løgn. Igennem sin skriveproces kommer han til den konklusion at hans lyst til at være en stor digter og skabe et inderligt kunstværk baseres på løgn. Adgangen til poesien er

ham nægtet. I de to ting, digtning som et djævels redskab til at forføre læreren, og den oprigtighed som er forudsætning til at nå frem til poesien er kontroversial. Det er digterens, Johannes Vigs store dilemma.

Dagbogsformen er som genre den mest autentiske skriveform som findes foruden fagbøger og rapporter. Dagbøger kan være poetiske og stilistiske og man læser dem med en smule nysgerrighed. Men i *Løgneren* forholder det sig ikke sådan. Johannes Vig sidder i sin ensomme stue og ønsker at han kunne komme den store poesi nær. Hvordan kan han gøre det? Han må finde på en historie og ved at iscenesætte et par dramatiske begivenheder og opdigte eller tage udgangspunkt i personer i sine omgivelser. Sandø er et lille udsnit af verden en slags pars pro toto for vor klode og menneskene som bor der kan siges være repræsentanter for jordens beboere.

„Et nyttigt og smukt kort over Sandø. Kringla Heimsins, hvor menneskene bor. Rund er øen ikke, den ligner nærmest en træsko, nissesko“ (Hansen, 1950, s. 144).

Iscenesættelse

Hvad kan gøre novellen, forklædt som dagbog, værd at læse? Jo, Johannes Vig ved at det er nødvendigt at der sker noget som holder læserens opmærksomhed. Kernen i hans skrivning er hans lyst og drift til at forklare hvorfor han sidder nu og har forladt sin digterrolle og er gået over til et mere sandhedstro foretagende; at skrive om Sandøs rødder, historie og udvikling. Hans ønske, i begyndelsen af romanen eller de allerførste sider af romanen, er godt nok at føre en dagbog – men hvad hvis ingenting sker? Hvad hvis hans liv er så ensomt og kedeligt at det ikke kan blive en kilde til hans digtning. Han forlader sin dagbog men vender tilbage til den et godt år senere og nu har han emne til sin digtning, om det er en sand historie eller noget han finder på får læseren jo aldrig at vide. Johannes Vig har en imaginær læser, Natanael, kalder

han ham. Johannes Vig forlader sin dagbog men tager den frem godt et år senere og lader den udfolde sig til en novelle som er en helt anden genre end en dagbog. Noveller er jo fiktion og Johannes Vig kan digte eller det er hans ønske i hvert fald. Han forklarer til Natanael at han havde været nødt til at snyde ham om sandheden hele fortællingen igennem eller helt hen til de sidste par sider. „På den anden side var det måske nødvendigt, at jeg bildte dig ind at alt blev fortalt lige efter at det skete. Ellers havde jeg nok ikke kunnet gøre det nærværende for dig og kalde livets bevægelse frem i det“ (Hansen, 1950 s. 174). Delvis handler *Løgneren* om en mands længsel efter at komme poesien nærmere. At udøve kunst så sand og ren at den vil forvandle ham og gøre ham ædel og ren. I gennem trængsler, kærlighedssmerter og sorg tror han at en digter vil kunne nærme sig kunstens indre kerne. Han vil gennem sin skrivning realisere kunstnerrollen, vise sig selv og læserne at han kan komme den kunstneriske kerne nær. Men uden total oprigtighed kan man kun nærme sig poesiens skær. Men ifølge Paul la Cour er oprigtigheden og det at nærme sig poesien som et uskyldigt barn det nødvendige redskab til at komme poesien nær. Og det er digtet som vælger dig men ikke omvendt. „Hvis ikke Digtet vælger dig, var al din Møje forgæves“ (la Cour, 1948, s. 20). Johannes Vigs opgave at forklare og erklære sin kunst er en fiasko eftersom han ikke har de nødvendige forudsætninger og det er en grusom oplevelse som han lader sit fortalte jeg 'Johannes' beskrive på denne elegante måde,

„Men netop som man synes man er det store og skønne allernærmest, da ser man at det er vildfremmed. Man kan ikke komme det nær. Man kan ikke forstå den verden. Og da kan man intet forstå. Man er en emigrant på sit fødested, en flygtig gæst i sit hjem, ja en flygtning på jorden. Nej Natanael, den verden du aner, når du har frisk sorg, når du rystes af stor musik, når et vers hugger i dig, eller når du ser miraklet i det rygende daggry, da er du fremmed på jorden“ (Hansen, 1950 s.66).

Du er digter i kraft af de andre

Paul la Cour mener at digteren behøver andre og uden andre er vi tomme men sammen med andre er vi rige. Han siger „Ingen skabende Drift og ingen skabende Evne uden Medmennesket“ (la Cour 1948 s. 215). Johannes Vig er ensom men han lader sig fortælle jeg være noget af en hjerteknuser. Han kan jo også tale med kvinderne og bruge poetiske og romantiske udtryk. De to kvinder som tiltrækker 'Johannes' opmærksomhed er vidt forskellige. Den ene er den unge, erotisk tiltrækkende, tidligere elev, Annemari, og den anden er det mystiske skyggemenneske, Rigmor fra Næs. De er begge to glade for 'Johannes' men hans middelbarhed gør at han ikke går direkte til sagen og i romanens slutning er de ham uopnåelige. Annemari er flyttet væk fra Sandø og Rigmor vil han ikke ødelægge med sit selskab eftersom han er kommet til den mening at det ikke ville være i hendes interesse. Han ved at Rigmor vil bedre trives uden ham.

„Jeg kunne vel gå over og tage hende nu, hente hende i mit hus. Det ville aldrig gå. Jeg ville snart kvæle det der gror i hende. Jeg ved det. Jeg havde jo nær kvalt det én gang. Det var vel hende der vedkom mig, men jeg bildte mig selv og andre ind at det var den anden. Jeg holdt af den leg. Men jeg ved at hun gror og vil bløstre menneskelig fint. Hun er anderledes end jeg“ (Hansen, 1950 s. 185).

Johannes Vig ved at Rigmor har den mulighed i sig at være oprigtig og ærlig. Rigmor kan læses som repræsentant for det lyriske i os mennesker og Annemari som naturmennesket som har begge ben på jorden. Hun forestiller driften, naturen og det spontane; det moderne menneske. Hun er ligesom 'Johannes' en æstetikker men hun vil ikke digte hun vil leve umiddelbart og siger „og du kan stole på, min ven, at jeg har levet og moret mig og elsket når jeg havde lyst“ (Hansen, 1950, s. 33). Annemari vælger lykken og livets fornøjelser. Hun „er et moderne lykkemenneske, en pige med en lykkedrøm“

(Hansen, 1950, s. 174). Annemari går direkte til sagen og bruger ikke tiden på at gruble over alt som hun gør og vil. 'Johannes' derimod tvivler og pines af sin middelbarheds gitter. Han har det som klerken i Martin A. Hansens historiske roman *Lykkelige Kristoffer* (1945) som er under „evindelige selvrefleksion og frygt for at blive bundet af handlingers konsekvenser“ (Schmidt, 1997, s. 74). Men han indrømmer at det er en absurd måde at leve på. „Hvortil denne uhyre grubliseren og ulejlighed, når livet dog er flygtigt og går som vind gennem græsset “(Hansen, 1950, s. 37). Hans undskyldning for ikke at handle, ikke at afgøre, er at han gør det af en etisk, moralsk grund. Men han ved også at når det kommer til stykket, kommer der ikke noget godt ud af det „jeg var den standhaftige tinsoldat og lod alle muligheder gå mig forbi“ (Hansen, 1950, s. 162).

Han kan ikke komme poesien nærmere og trods hans ihærdige forsøg med dramatiske hændelser, spændende kvinder, stærke og svage mænd, fugle og natur, hunde og andre følger er det ikke andet tilbage end at indrømme sit tab og sætte sig tilrette og glo ud af vinduet, ud i verden, stadigvæk en passiv tilskuer, en flygtning her på jorden og faktisk en meget skuffet mand. Faktisk så skuffet at hans udvej kunne også have været at tage sit eget liv.

„Hvorfor omgive døden med så megen gru? Den er hvilsom. Da kommer man til at høre hjemme et sted. Man får ingen ulejlighed mere og bliver fri for ansvar. Godt synes jeg om døden, siger Sigvat, den er varig. Hvad er verden“ (Hansen, 1950, s. 82).

Kunstnerrollen

At være kunstner; digter, komponist eller kunstmaler kræver så meget at en aktiv deltagende i livet bliver svær. Kunstneren er en ensom særling som ofte møder modgang i sin kunstneriske bedrift og må se på verden fra afstand, iagttage og reflektere over alt som han skaber af kunst. Om den indre konflikt og de problemer en kunstner møder i sit foretagende skriver Johannes Vig, det

fortællende jeg, om i sin lille novelle som starter på side 13 og slutter på side 171. I 12. kapitel afslører Johannes Vig sin forførelse af læseren. Men læseren vil nok tilgive ham eftersom det har været en givende læsning med nogle godt strukturerede scener og karakterer som man ikke så let glemmer. Selvom man ofte er irriteret over 'Johannes', det fortalte jeks tøven og nølen kommer man til at holde af ham. Det er nu engang sådan at kunstnere kan være irriterende og frustrerende personer men når de nærmer sig poesens højder tilgives dem mangt og meget. Johannes Vigs lille novelle, inde i selve romanen Løgneren, er en sandhedssøgende bedrift om kunsten at digte og kunstnerrollen og selvom konklusionen hos Johannes Vig er at han ikke duer kan læseren af hans lille novelle få en bedre indsigt ind i kunstnerrollen og hvor besværlig og livsfortærende skriveprocessen kan være. Det tager sin told at leve som gæst her på jorden på jagt efter den sande og rene poesi. At 'Johannes' drikker, og det temmelig meget, er forståeligt ud fra den kendsgerning at han er digter som ikke kan finde frem til den rene poesi men vil utrolig gerne. Om det er en myte, at kunstnere ofte tager i brug euforiske stoffer, kan godt være, men hvem har ikke læst, hørt eller kendt til en alkoholiseret kunstner?

Digteren er „et menneske, der er udrustet med Evne til at udtrykke sig i Sproget men den rene Poesi ligger før Sproget“ (la Cour, 1948, s. 10) så man kan se at det er næsten en umulig opgave Johannes Vig har foretaget sig. Johannes Vig ved ligesom la Cour har skrevet i sine Fragmenter at „ingen kan forklare dig Poesiens Væsen“ (la Cour, 1948, s. 17).

En storbedrager

Hjemme i Salum i Lejre sidder den fyrreårige Martin A. Hansen i 1950 og skriver en roman og giver den navnet Løgneren. Fem år er gået siden den 2. Verdenskrig slutter og verden er delt op i de store blokker, øst og vest. Hele kloden må tage stilling til hvilken blok de skal eller blive tvungen til at tilhøre.

Den kolde krig er begyndt. Uden for Martin A. Hansens vindue er der ved at blive forår. I sin roman har han en jævnaldrende jeg fortæller, Johannes Vig, som sidder i sin stue og vil igang med en dagbog og berette sådan løst og fast til en imaginær læser ved navn Natanael. Udenfor hans stue står de flotte graner som spærrer for hans udsigt til den lille ø hvor han har været bosat de sidste syv år. Øen hedder Sandø og dets boboere kender han de fleste af eftersom han er barneskolelærer, degn, postmester og senest men ikke sidst øens visdomsmand og sjælesorger. Der er også forår udenfor hans vindue og forår betyder at snart vil isen bryde og øens isolation ophæves. Det betyder forandringer i den stilstand som har været de sidste seks uger på øen og så kommer mennesker fra fastlandet tilbage til øen. Der er forår i luften og den fyrreårige skolelærer venter sig ulejligheder og uro fra den årstid. Men hans dagbogsskrivning får en brat ende da læseren af romanen kun har læst et par sider. Johannes Vig forlader sin dagbog og går eventyrene imøde. Johannes Vig finder sin dagbog frem 13 måneder senere og får den idé at skrive om de fire dage i marts måned godt et år tidligere „sese! Det bliver helt af sig selv til en novelle, det her“ (Hansen 1950, s. 13). Nu sidder Johannes Vig dagbogsfører i den samme stue og hvor han startede på sin dagbog men granerne er blevet fældet så de hæmmer ikke hans udsigt over øen og over til Næs. Johannes Vig tog den beslutning for 13 måneder siden at blive boende på øen og skrive om øens historie, flora og fauna.

„Nej ser du, siden sad jeg i skolestuen og var en bedrager. Kort og godt, en storbedrager. Der har snydt i alting. Og det forstår du. Men så lukkede skolestuen sig op. Ja, den åbnede sig. ...Nu hører jeg hjemme der, min pige. Så længe jeg får lov. Der er man livsfange“ (Hansen, 1950 s. 137).

Kristendom og digtning

Ifølge Paul la Cour er det nødvendigt for digteren at forvandle sig for at poesien stiger ned til ham. Hans *Fragmenter af en Dagbog* er „berømmet for sin

fænomenologiske beskrivelse af digtets tilblivelse og poesiens væsen, som fremstår på en gang uforståeligt og legende let" (Kemp, 2008, s. 43). Digteren skal forberede sig og det gør han ved at vise en fortrolighed, åbne sig og rense sine tanker og tænke som et barn som opdager tingene for første gang. Digteren må overvinde både sig selv og sit digt for at kunne forenes med poesien (jævnfør side 149 i *Fragmenter af en Dagbog*). Ikke sådan set ligefrem at forstå men for at kunne komme væk, både fra sig selv og sit digt, skal digteren kunne forvandle sig. „Du må forvandle dig“ er netop titlen på Susanne Kemps artikel som er en slags stilanalyse af Paul la Cours *Fragmenter af en Dagbog*.

Men Johannes Vig kan ikke forvandle sig, han kan ikke lave sig selv om og mener at kun Gud kan gøre det.

„Ja, jeg kan vælge min skæbne, og jeg kan slås, men jeg kan ikke vokse. Jeg kan ikke gøre mig selv om, det ved man dog. Kun Knappestøberen kan støbe en om hvis han vil. Min afmagt og min synd er stor, for jeg kender kun Guds nærhed når han slår mig hårdt „(Hansen, 1950, s 181).

Knappestøberen er i Johannes Vigs øjne Gud og Gud er den eneste som kan hjælpe ham at vokse og det gør han kun hvis Gud slår ham hårdt.

Men eftersom han har snydt i det hele er Gud ham fjern og derved poesien. Han er ikke parat til at tage imod poesien som for troende kun er i Guds magt at forære digteren og det kræver sandhed af kunstneren. Paul la Cour beskriver sandhed som det nødvendige redskab en digter må have. Johannes Vigs redskab minder mere om et djævelsens redskab. Han bygger sin kunst på løgn. Han tvivler på alt og alle og mest tvivler han på sig selv. Johannes Vig forhold til Gud er nok temmelig kompliceret. Han svarer på Rigmørs spørgsmål om han tror på Gud at han gør.

“ Ja, ved siden af Gud er der ingen jeg tror som min hund. Det lyder så mærkeligt for mig. Netop nu, Johannes. Tror du da på Gud?

Jeg vil ikke. Jeg stritter imod. Jeg slå fra mig alt det jeg kan, Men jeg gør det netop nu. For jeg kan ikke løse Orions bælte“ (Hansen, 1950, s. 158).

Før i bogen lader Johannes Vig sit fortalte jeg påstå at han er troens dilettant „En troens dilettant... Måske en ikketroende, der tror hvad han ikke tror“ (Hansen, 1950, s. 80). Heri ligger en af de vigtige grunde til at Johannes Vig opgiver sin rolle som kunstner. Inderst inde er han troende og han føler at kristendom og hans kunstneriske bedrag er i uoverenstemmelse.

Johannes Vig går rundt og spekulerer i sine følelser, sine formål, sin vantro og dårskap i stedet for at forvandle sig og begynde på en frisk måde. Han tror, efter episoden i kirken i romanens 6. kapitel, at han er et nyt menneske, rensat efter at have set sine dæmoner i øjnene, men han er den samme gamle tvivler og forfører.

„Husk at den almindeligste Fejl alle Digtere begaar er at analysere og beskrive deres Følelser“ (la Cour, 1948, s 113). Paul la Cour mener at man skal selv fjerne sig fra sin digtning og lade sin kunst leve et selvstændigt liv. Dit kunstværk skal stå og blive forståeligt for læseren men ikke som et monument om en dygtig kunstner som var udrustet med de nødvendige færdigheder men havde ikke den oprigtighed og det barnlige uskyldige sind som alle kunstnere som poesien stiger ned til må have. „Intet fik poetisk Eksistens, som ikke var objektivt. Frigjort fra dig“ (la Cour, 1948, s. 54).

Hvis Johannes Vig har til formål at beskrive sit kunstnerproblem er det klart at i romanens ende er det et uløst problem som han har opgivet at finde en løsning på. Hans ønske om at blive et lovmenneske og holde op med den æstetiske leg, at digte, og den æstetiske leg med kærlighed og drama vil han gennemføre med at isolere sig fra andre og skrive ned fakta om verden, dens fortid, natur og tidligere generationer. Dermed hviler han ikke længere i sin løgn og bedrag,

holder op med at pille ved andres skæbner, hans forføriske bedrifter holder op, han er ikke mere kunstner men videnskabsmand.

„Glem ikke, at den store Kunstner altid taler Sandhed. I den Verden af Bedrag, hvori vi lever, er kun Kunstneren, naar han er sit Navn værd, en Klippe, hvorpaa vi kan bygge“ (la Cour, 1948, s. 22). Johannes Vig bygger sin kunst på løgn og ved at han ikke er den klippe andre kan stole på og bygge på. Han vil ikke gå over til Næs og hente Rigmor eftersom han ved at hun ikke kan stole på ham og han stoler ikke på sig selv og kan derfor ikke give andre noget som vil berige dem og gøre deres tilværelse bedre. Hans kunst har ikke været lavet af et oprigtigt sind. Johannes Vig ved at ren kunst bygger på mere af oprigtighed og rene intentioner end det han har skrevet. Han lader sit fortalte jeg 'Johannes' sige på side 119

„Man har pillet ved menneskeskæbner, man har drejet skæbner. Måske ingen undgår at gøre det. Men har man gjort det som et menneske der elsker og hader og **vedstår sit hjerte**? Eller gjort det for nemheds og tidfordrivs skyld, som en person på besøg, en fremmed?“ (Hansen, 1950 s.119).

Her tvivler Johannes Vig på at han er ærlig nok. Han har svært ved at leve et indeholdsrigt og ærligt samliv med sine medmennesker og det er en del af det moderne menneskes nød. Sagt med Paul la Cours ord „Det moderne Menneskes Nød : at det ser sig berøvet Evnen til at leve komtemplativt, leve Samliv“ (la Cour, 1948, s. 61). Afhandlingen tager navn fra dette citat dvs. *At vedstå sit hjerte*, eftersom det er netop deri Johannes Vigs krise har sit udspring. Johannes må vedstå sit hjerte og det kan han ikke forene med digtningen. Han bliver derfor nødt til at forlade digtning og erklære sit nederlag.

Før sproget

Et andet stort problem hos digteren er at han bygger sit fortagende på ord, på sproget og problemet med sproget er at „det sejler forbi dig og mig som skyerne

under himlen, løst og svævende, medens de faste kundskaber er som sten og græstørv der har deres plads på jorden og bliver der“ (Hansen, 1950 s. 178). Her er en flot beskrivelse af forskellen på litteratur og videnskab.

Sproget får en stadig større abstraktion hos os mennesker og det kan årsage at man ikke længere tror sproget på dets ord. Paul La Cour beskriver sprogets forfald på følgende måde.

„Naar Sproget hører op med at være kultisk, mister det sin Oprigtighed og begynder at bevæge sig mod stadig stigende Abstraktion. En Dag har det mistet den sidste skyggeagtige Navlestreng, der forbandt det med Tingene og den Følelse, de genoprettede i dig, og nu slaar det ind og hævner sig. Verden gaar i Opløsning, naar den er uden Konkreter. Ingen tør længere tro Sproget paa dets Ord. Da det mistede sit Forhold til Tingene, sprængtes dets Lænker og det er ikke Sproget, men dig, der gaar under for dets forfærdelige Frihed. Intet binder det længere til at tale Sandhed. Sproget blev det modsatte af Liv og Sandhed, af følelsesmæssig Erkendelse: et Propagandaredskab, blottet for Undseelse. Det blev umenneskeligt (la Cour, 1948 s. 42).

Johannes Vig er ordets kunstner, han skriver, han binder ord sammen sådan at de får dannet en forståelig tekst. I hans naturbeskrivelser når han bedst de kunstneriske højder. Han er godt nok klar over at poesien ligger før sproget. Tingenes skønhed, verdens under, Guds skabninger, billedets skønhed, musikkens magi ligger forud sproget og hver digter forsøger at fremkalde poesiens under i sit kunstværk. Men digterens kunst hviler i sproget og det er et dilemma som er svært at finde en løsning på. Billedet ifølge Paul la Cour på den anden side er „den eneste sproglige dannelse hvori det opløste Ord gaar under for en Realitet, der er fra Tidernes Morgen, før Sproget blev til, og vil vare længere end noget Sprog“ (la Cour 1948, s. 44). Johannes Vig er en fremragende lærer og han er opmærksom på at hans elever ikke skal være frarøvet den facinerende påvirkning naturens skønhed kan have på os mennesker. Først en

oplevelse uden ord, dernæst kommer ordene og tilsidst kan man tage fænomenet i stykker for at forstå det videnskabeligt. Glæden over en smuk blomst hviler ikke i dets navn og egenskaber men i dets skønhed sådan som det kommer til syne, et af Guds værker.

"Jeg ved ikke hvor den dårskab kommer fra at man skal begynde med at skære blomsterne itu og tælle kønsorganerne. Systemreligion! Nej, først lærer vi dem at kende på det de har klædt sig i og står og viser frem. Og så får de navne. Blomster skal som alle ting der betyder noget gro i selve sproget og være levende der, komme vort liv ved, før vi spiller lærde, før vi spiller videnskab.

Nå, det var en af mine kæpheste" (Hansen, 1950 s. 176-177).

Naive sjæle

I Johannes Vigs novelle beskriver han sin modsætning. Det er den gamle almuekunstner, Rasmus, som af oprigtighed og på en naivistisk måde dekorerer klasseværelset i Johannes gamle skolestue. En kunstner som godt nok ikke har været på kunstakademiet men har det Paul La Cour mener er det vigtige for at komme poesien nær; han tager kunsten alvorligt, han vil ikke tjene på den og maler af sandhed det han kender og ved at det ikke er et spørgsmål om realisme men oprigtighed og at male med et barnligt og åbent hjerte

„Da jeg havde været et par år på Sandø fik jeg Rasmus til at male skolestuen. Han var en gammel stabejs som ingen regnede med... I hans arvede stil er der nok elementer af flere stilarter, lige fra gotik til rokoko og klassicisme....Hans mesterværk er dørfyldingen, hvor han malede profeten Jonas under palmetræet uden for Ninive. Jonas er i figurfrakke og høj hat.... Rasmus' skolestue er det interessanteste vi har på Sandø, næst efter kirkens kor, og hans rosenranker er det eneste, der binder kirkens gamle kunst og vor tid sammen. Han ville ikke have noget for sit værk, men skænkede det til den uforstående ø, og så gik han lige hjem og døde, mæt af dage og tilfreds" (Hansen, 1950 s. 38-40).

Rasmus laver et kunstværk som ikke er et afbillede af virkeligheden men han sætter sin sjæl i værket. Han forærer den uforstående ø et eksempel på sand kunst malet med en ubevidst poetisk realisme. Han er ikke overlegen eller kunstig. Han satte sig ned blandt børnene og hørte på dem og 'Johannes'. Og han rakte finger op i vejret for at svare på noget. Den gamle mand er som børnene ærlig og ligefrem. Det, at han maler profeten Jonas iført tøj som passer til det billede han har af sin samtids betydningsfulde mænd, altså med høj hat og i figurfrakke, viser hans naive men alvorlige og sande måde at gengive en fortælling fra biblen udfra sin verden og sine erfaringer. Han har farver i skægget men det er ham ligegyldigt. Han er ikke forfængelig men tro sin opgave at skabe kunst. Han selv er ikke det vigtige men hans kunstværk er det. Rasmus er ærlig overfor sig selv og sin kunst. Han er en oprigtig kunstner. „Oprigtighed er: ikke at standse ved den ydre Virkelighed, ikke at forfærdige Afbilleder af den men utrætteligt at vedblive din Kamp til du naar frem til det, der er Realitet. Ikke Tingenes træk, men deres Forbindelser med Mennesket“ (la Cour, 1948 s. 72). Rasmus er naivist dvs. han bruger barnlige udtryksmidler og „Hvad Barnet ser er altid Sandhed, altid Oprigtighed. Barnet ser objektivt“ (la Cour, 1948 s. 100). Rasmus når frem til poesiens sandhed.

Johannes Vig ved godt hvad der skal til for at blive en god kunstner men hans frustration over både at elske sandheden og Gud og på anden side at digte / lyve og tage i brug Djævlens redskab som er et bedrag og at føre læseren bag lyset, gør ham tilsidst desperat og han opgiver.

Jeg er tomhed, intet

En af de vigtigste scener hos Johannes Vig, i hans novelle om forårsdagene på Sandø, er scenen i kirken søndag formiddag i romanens 6. kapitel. I den scene forklarer han tydeligst digterens problemer overfor læsernes forventninger og den følelse digteren får når det ikke lykkes ham at digte sådan at læseren forstår

ham. Stakkels Johannes føler sig godt tilpas på vej til kirken. „Bare være tom og let som jeg er. Jeg er vel fejlet og prydet. Jeg er tomhed, intet“ (Hansen, 1950, s. 92). Men det som han vil om lidt opleve i kirken er en lang vej fra at være en behagelig oplevelse. Han har ikke forberedt sig til at sige noget om dagens tekst som godt nok ikke er ligefrem at redegøre for meningen. Det som så sker i kirken kan fortolkes som en digters beskrivelse af den pine en digter oplever når hans læsere forventer store ting fra ham men han kan ikke imødekomme deres forventninger. Han oplever sin digtning som et „djævelsk bedrag“ (Hansen, 1950, s. 92) og hans lyst til at digte beskriver han som om „der står en mægtig og listig ånd i én. Han gør én langt stærkere som mand“ (Hansen, 1950, s. 92). Ja, digtning kan have skæbnesvangre følger for læserne. Digteren kan med det skrevne ord have store påvirkninger på sine læsere. Og digterkunsten som et djævelsk bedrag kan sammenlignes med et uhyre som har en mund som „knuses i et blødt og forførende smil“ (Hansen, 1950, s. 92). Han ser på sine læsere, som meningen er nu repræsentanter for, som „runde og dumme“ (Hansen, 1992, s. 93). 'Johannes' er fyldt med hovmod „som slår ud i magtvilje“ (Hansen, 1950 s. 92). Han spørger sig selv „Er det mig der skal fortrylles og fordærves?“ (Hansen, 1950 s. 94) men det er der jo ingen grund til, han er kunstneren, han har magten og kan udøve sin kunst over for den lille menighed på Sandø. Han „er blevet et redskab til at forhekse andre“ (Hansen, 1950, s. 94). Djævelen vil at han skal digte, lyve, forføre og bedrage og gøre sine kunstneriske kneb. Det er ikke Gud men djævelen som vil at han „skal forvilde dem ved at gøre det endnu mere vildt og fremmed med poesens billeder“ (Hansen, 1950, s. 96). 'Johannes' bliver fordærvet inde i en kirke, hvor man skulle være sandheden nær. Udfra et kristent livssyn, forøger det på den rædsel 'Johannes' oplever.

Han kom til kirken fejlet og prydet og er opstemt og parat til at digte løs uden forberedelse. Men da han ser publikum foran sig føler han sig som om han var besat af en djævel. Han kan intet sige og begynder at svede og skjælte. Han beskriver sin angst og rædsel som om „jeg har en overmægtig fjende imod mig, deres forventning“ (Hansen, 1950, s. 91). Her er det beboerne på Sandø som sidder foran ham og forventer at høre noget klogt og opbyggeligt fra ham. Her kan teksten også læses som en beskrivelse af digterens krise som vil imødekomme andres forventninger men samtidig være tro sin opgave. Han føler sig spaltet og det er netop hvad en kunstner godt nok tit oplever. Kunstneren er splittet mellem kunst og virkelighed. Johannes føler sig besat af det djævelsk redskab digtning er. Han vil digte med et åbent hjerte men kan ikke. Paul la Cour mener at „Poesi er Besejringen af det dæmoniske i Mennesket, en Strid og en Udfrielse“ (la Cour, 1948, s. 189). Men det er som om Johannes Vigs talerør ved samme navn ikke kan give afkald uden videre af de dæmoniske kræfter i kirken. Han har det ad helvede til men kan ikke mæle indtil han til sidst spørger det eneste menneske i kirken der ikke er lykkedes ham at hyponotisere, enken Line, om Gud har hjulpet hende. Det er først da hun svarer ja til det spørgsmål at han kan give slip på den underlige følelse af at være besat. Enken Line er en troende og hun er den person i kirken som ikke lader 'Johannes' forbandede digtning påvirke sig. Hun er et oprigtigt menneske og hun har ingen forventninger til degnen. Hun lader ikke hans kunstneriske gift påvirke sig.

'Johannes' ved at kunsten kan være „et redskab til at forhekse andre.“ (Hansen 1950 s. 94) og han fortsætter „Og det er deres tillid og forventninger han lægger sit spy i. Her er det kristentro han vil fordjævla. Hvor troen er en anden er det den han borer sig fordærvende ind i“ (Hansen, 1950, s. 94). Hvis man læser denne tekst udfra at den er en beskrivelse af digtning som et djævelsk redskab

til at forføre læserne og kunstneren her som en besat af en dæmonisk kraft – hans åndegift kommer da fra satan, så kan man godt forstå 'Johannes' frustration over sin opgave. Han fornemmer menigheden, som er en slags flok læsere, som „et mægtigt fjendskab“ (Hansen 1950 s. 91) og det gør han eftersom han ved at han ikke er en ærlig og sandhedstro digter. ‚Johannes‘ frygter ergo han lyver. Med Paul la Cours ord lyder det „Usandhed er Frygt. Sandheden er frygteløs“ (la Cour 1948 s. 141). Det kan ikke undre læseren at en mand som 'Johannes', efter episoden i kirken, tager den beslutning at forlade digtningen og leve som et lovmenneske, langt væk fra æstetikkerens verden hvor digtning kan være et djævelsk redskab.

Sammenfatning

De to bøger, *Fragmenter af en Dagbog* og *Løgneren*, udkommer med to års mellemrum omkring midten af det sidste århundrede. Forfatterne til disse to bøger, tilhører Heratica-gruppen hvor man, efter de katastrofer verdenskrigene forårsagede, prøver at finde digterne en plads i samfundet. Digteren skal give sine medmennesker en rettesnor at leve efter og skal vise dem vejen fremad. Digteren er en ener og geni. Paul la Cour skriver i *Fragmenter af en Dagbog* sine tanker om hvordan kunstneren kan få poesien til at komme til syne og hvad der skal til for at være digter sådan at det vedkommer den vildledte menneskehed. Martin A. Hansen vil med *Løgneren* bl.a. give en beskrivelse af kunstnerkonflikten hvor hans jeg-fortæller, Johannes Vig, fortæller en novelle inde i romanen hvor han giver læseren en indsigt i den beslutning han har taget dvs. at forlade digtningen og vende sig imod videnskaben, hvor man er sandheden tro. For Johannes Vig er digtning et djævelsk bedrag og ikke i overensstemmelse med hans kristne livssyn og opfattelse af hvad er en ren kunst. Han opgiver drømmen og man kan fortolke romanen som en

afskedshilsen fra en desillusioneret digter. Digteren må vedstå sit hjerte for at poesien stiger ned og kommer til syne i hans værk.

Litteraturliste

Bibelen, København: Det danske bibelselskab. Hentet den 26. april 2010 af:

<http://www.bibelselskabet.dk/BrugBibelen/BibelenOnline.aspx>

Den store danske, Gyldendals åbne encyklopædi *Paul la Cour*. Hentet den 26.

april af:

http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Dansk_litteratur/19

14-40/Paul_la_Cour

Fibiger, J. og Lütken, G. (1996). *Litteraturens Veje*. København: Gads Forlag.

Funder, B. (2003). *Dansk Kulturhistorie*. Århus: Systime.

Hansen, M. A. (1950). *Løgneren*. København: Gyldendalske Boghandel.

Kemp, S. (2008). "Du må forvandle dig – en slags stilanalyse af Paul la Cours
Fragmenter af en Dagbog" in *Synsvinkler n.37*.

Paul, I. C. (1948). *Fragmenter af en Dagbog*. København: Gyldendal.

Politikens Nudansk Ordbog med etymology (2001) Becker-Christensen, C
(hovedredaktør). København: Politikens Forlag A/S

Schmidt, P. (1997). „En dagbog i en novelle i en roman. Martin A. Hansen. Løgneren“. In Mai, A. M. og Gjesing, K. B. (Red). *Læsning i Dansk Litteratur*. Fjerde Bind 1940-1970. Odense: Odense Universitetsforlag.